

УДК 34:001.891]:378.6:351.74

doi: <https://doi.org/10.33270/04212101.15>

Кривицький Ю. В. – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, м. Київ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7063-4725>

Реформаційна проблематика в наукових працях викладачів кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ

Метою наукової статті є опрацювання, узагальнення та систематизація реформаційної проблематики в наукових працях викладачів кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ як пріоритетного напрямку науково-дослідної роботи цього підрозділу й важливого компонента історіографії правової реформи. **Методологічну основу** наукового пошуку становить сукупність світоглядних, філософських і наукознавчих засад, принципів наукового пізнання, методологічних підходів, загальних методів мислення, філософських, загальнонаукових та конкретно-наукових методів, використання яких забезпечило обґрунтованість і достовірність результатів дослідження стану й перспективних векторів розвитку проблематики реформаційних зрушень, їх різноманітних виявів, вимірів та аспектів у науковому доробку працівників кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ. **Наукова новизна** публікації полягає в тому, що вперше опрацьовано, узагальнено та систематизовано реформаційну проблематику в наукових працях викладачів кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ різних поколінь, а також обґрунтовано, що вона є пріоритетним вектором науково-дослідної роботи цього підрозділу й важливою складовою історіографії правової реформи; удосконалено характеристику змісту й особливостей науково-дослідної роботи кафедри закладу вищої освіти та її значення в реалізації завдань сучасної вищої школи; набули подальшого розвитку наукові уявлення про стан й основні напрями науково-дослідної роботи кафедри теорії держави та права крізь призму сторічного поступу Національної академії внутрішніх справ. **Висновки** наукової статті зводяться до таких положень: науково-дослідна робота кафедри закладу вищої освіти є однією з ключових сфер її діяльності, оскільки кафедра – не просто колектив науково-педагогічних працівників, а насамперед стиль навчання, атмосфера пізнання світу, мотиваційне поле наукового осмислення реальності, простір наукового пошуку. Науково-дослідна робота кафедри – це один із провідних видів діяльності науково-педагогічних працівників закладу вищої освіти, що спрямована на пізнання і перетворення навколишньої дійсності за допомогою наукового інструментарію. Формування науково-дослідного потенціалу кафедри теорії держави та права безпосередньо і нерозривно пов'язано із становленням і сторічним поступом Національної академії внутрішніх справ. До основних векторів наукових досліджень кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ останніх років належать: актуальні питання виникнення, розвитку та функціонування держави та права, а також інших пов'язаних з ними явищ і процесів суспільної дійсності; проблеми прав людини та механізму їх забезпечення; теоретико-методологічні засади юридичної діяльності та перспективи її розвитку; питання юридичної компаративістики як сучасного етапу генезису порівняльного правознавства; проблеми національної, цивільної та інформаційної безпеки України тощо. Водночас життя актуалізує низку нових проблем, які потребують доктринального осмислення, зокрема фундаментальні та прикладні питання, що пов'язані з істотними перетвореннями, прогресивними змінами суспільних відносин й охоплені реформаційною проблематикою. Остання посідає чільне місце в науковому доробку працівників кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ різних історичних генерацій, а їх предметна, переважно державно-правова, спрямованість обумовлена галузями знань і спеціальностями, за якими провадиться освітня діяльність, відомчою приналежністю закладу вищої освіти, науковими традиціями та школами, що склалися та розвиваються в академії. Наукові праці викладачів кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, що присвячені реформуванню державно-правових явищ і процесів, становлять важливий компонент історіографії правової реформи.

Ключові слова: реформа; реформаційна проблематика; правова реформа; історіографія; Національна академія внутрішніх справ; кафедра теорії держави та права.

Вступ

Перед кожною країною час від часу постає необхідність здійснення реформ у певній сфері суспільного життя. Обов'язковими є такі етапи розвитку суспільства, коли виникає потреба в системних реформах, спрямованих на докорінну перебудову всіх сторін соціальної життєдіяльності. Ця необхідність може бути зумовлена різними факторами, зокрема такими, як духовний та інтелектуальний розвиток людства, зміна природних умов, науково-технічний прогрес, вплив

світових процесів і міжнародних суб'єктів, зовнішня загроза тощо. Протягом ХХ ст. саме реформи, а не природний відбір і революції, забезпечували інституційні та структурні зміни в більшості країн світу. Вони визнані оптимальним вектором прогресивного поступу суспільства (Kryvytskyi, 2018, р. 37). Навіть докорінні, радикальні перетворення здійснюються за допомогою комплексу реформ у всіх основних сферах суспільної діяльності в межах алгоритму «революція – війна/реакція – реформи» (Fedorenko, 2018, р. 89).

Ізраїльський історик Ю. Н. Харарі слушно зауважує, що будь-яка спроба описати характеристики сучасного суспільства схожа на визначення кольору хамелеона. Єдиною характеристикою, у якій ми можемо бути впевнені, – це безперервні, постійні зміни. Люди вже звикли до цього. Більшість із нас вважають суспільний лад чимось гнучким, що ми можемо легко змінювати та покращувати за бажанням. Основною обіцянкою досучасних правителів своїм підданим було захистити традиційний лад або навіть повернутися до якоїсь втраченої золотой доби. Упродовж останніх двох століть державні діячі та політики переважно обіцяють виборцям зруйнувати старий світ і побудувати на його місці кращий. Навіть найконсервативніші політичні партії не закликають просто залишити все без змін. Усі вони обіцяють соціальні, освітні й економічні реформи, причому часто здійснюють ці обіцянки (Kharari, 2018, p. 457).

З огляду на це та в контексті розроблення теорії правової реформи важливим є опрацювання проблематики реформаційних зрушень у наукових працях працівників кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ. Значущості порушеній тематиці додає відзначення цього року 100-річчя Національної академії внутрішніх справ (далі – академія, НАВС). Адже святкування ювілейної дати – не лише чудова нагода для отримання щирих привітань і побажань, а й можливість підбити підсумки сторічного поступу, визначити напрями подальшого розвитку як академії загалом, так й окремих її підрозділів, зокрема кафедри теорії держави та права.

Мета і завдання дослідження

Метою цієї статті є опрацювання, узагальнення та систематизація реформаційної проблематики в наукових працях викладачів кафедри теорії держави та права НАВС як пріоритетного напрямку науково-дослідної роботи цього підрозділу й важливого компонента історіографії правової реформи. Для її досягнення сформульовано такі завдання: по-перше, висвітлити сутність науково-дослідної роботи кафедри закладу вищої освіти та її значення в реалізації завдань сучасної вищої школи; по-друге, схарактеризувати стан й основні вектори науково-дослідної роботи кафедри теорії держави та права академії; по-третє, проаналізувати наукові праці викладачів кафедри теорії держави та права НАВС, присвячені реформаційним процесам у різних сферах суспільної дійсності, визначити їх місце в історіографії проблематики правової реформи. Водночас слід зауважити, що відображення явищ і процесів природи та суспільства в думці кожної людини (і в цьому аспекті, звісно, не є винятком науково-педагогічні працівники кафедри теорії держави та

права академії) необхідно розуміти не «абстрактно», не без еволюції та внутрішніх суперечностей, а у вічному процесі руху, виникнення суперечностей та їх розв'язання (Kryvytskyi, 2016, p. 46).

Виклад основного матеріалу

У контексті енциклопедичного (Somin, 2003, p. 68) та нормативно-правового ("Zakon Ukrainy", 2014) підходів кафедра є основним, базовим структурним елементом закладу вищої освіти, засобом реалізації різноманітних завдань вищої школи. Поліфункціональність кафедри очевидна, оскільки вона забезпечує якісний і кількісний рівні кадрового потенціалу, ефективність виконання організаційних, освітніх і виховних функцій. Кафедра є основним інструментом для розв'язання всіх завдань, яке суспільство ставить перед вищою школою. Важливим аспектом діяльності кафедри є її науково-дослідна робота. Цей вид активності спрямований на здобуття нового знання в його різних формах з використанням апарату й методів науки. Вона є інструментом утілення в життя та розвитку креативного потенціалу особистості, створює умови для творчої активності, спонукає до прагнення пізнати нові факти. Її результатом є інтелектуальний продукт. Таке тлумачення науково-дослідної роботи визначає систему умов, необхідних для її успішної реалізації на кафедрі закладу вищої освіти: по-перше, вона має бути зорієнтована на пізнання невідомого, межі якого варіюються для науково-педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти; по-друге, кафедра має забезпечити мінімальне володіння здобувачами вищої освіти методологією наукового пізнання та його поняттєво-категоріальним апаратом; по-третє, система науково-дослідної роботи на кафедрі має ґрунтуватися на врахуванні різних потреб й інтересів здобувачів вищої освіти, науково-педагогічних працівників; по-четверте, система мотивації науково-дослідної роботи повинна забезпечувати постійну зацікавленість різними формами такої діяльності, сприяти здобуттю відповідних компетентностей особистості.

За своєю суттю науково-дослідна діяльність поєднує, «цементує» навчання, пізнання, практику та комунікацію: навчання – оскільки спрямована на опанування нового досвіду в спеціально створених умовах; завдяки пізнанню з'являється нове знання про світ; практика формує досвід професійної діяльності; спілкування (ділове, колективне й особисте). У зв'язку із цим успішна реалізація науково-дослідної роботи кафедри передбачає комплексний підхід до її планування, організації та здійснення. Зокрема, у цій сфері слід керуватися такими вимогами: 1) неперервна участь усіх категорій учасників освітнього процесу

в науково-дослідній роботі; 2) тісний взаємозв'язок різних форм науково-дослідної роботи; 3) відповідність і пропорційність наукової діяльності рівням та ступеням освітнього процесу; 4) послідовність опанування методів і техніки виконання наукових досліджень; 5) поступове ускладнення та зростання обсягу наукових робіт; 6) обов'язкова участь більшості учасників освітнього процесу в здійсненні комплексної системи наукової діяльності; 7) упровадження результатів науково-дослідної роботи; 8) стимулювання та заохочення активних учасників науково-дослідної роботи тощо.

У сучасних провідних закладах вищої освіти в усьому світі чітко простежується тенденція до органічного поєднання наукових досліджень і процесу викладання. Тому що міцнішим є сплав науки й освіти, то вищий потенціал успішного розвитку має заклад вищої освіти, а там, де зв'язок цей слабшає, є загроза зниження рівня і наукової, і педагогічної діяльності. За влучним твердженням німецького вченого-педагога XIX ст. Ф. А. Дістервега, без прагнення до наукової роботи педагог неминуче потрапляє у владу трьох педагогічних демонів: рутини, банальності й механічності (Ivanova, & Lantukh, 2019, p. 16-19).

За період функціонування кафедра теорії держави та права НАВС акумулювала суттєві напрацювання як стосовно здійснення фундаментальних наукових досліджень, так і прикладних, а також освітніх методик і технологій. Її авторитет визнано у вітчизняному співтоваристві. Працівники кафедри налагодили тісну співпрацю з національними й іноземними науковими установами та освітніми закладами. У сучасних умовах кафедра теорії держави та права – це система організації різноманітних освітніх, наукових і методичних заходів, а також службових завдань, здійснення науково-дослідної роботи й моніторингу якості освіти тощо. Актуальними для кафедри залишаються питання відомчої вищої освіти, реалізації нових освітніх стандартів, структури та змісту навчальних дисциплін, пошуку способів удосконалення методики навчання, сучасних підходів до післядипломної освіти. Не оминули своєю увагою працівники кафедри теорії держави та права різних років і поколінь питання суттєвих перетворень, прогресивних змін у багатоманітних сферах суспільної дійсності. Щорічно науково-педагогічні працівники кафедри виконують значний обсяг науково-дослідних робіт. Ключовим напрямом є опрацювання наукових засад реформування державно-правових інститутів, здійснення ефективної державної політики в перехідний період, а також розроблення пропозицій та рекомендацій з удосконалення чинного законодавства й механізмів його реалізації, підвищення реальної гуманітарної спрямованості державотворчих і правотворчих процесів в Україні. До основних векторів наукових досліджень кафедри теорії

держави та права останніх років належать: проблеми правового статусу особи, прав і свобод людини й громадянина, механізмів їх забезпечення, зокрема в діяльності правоохоронних органів; актуальні питання становлення та розвитку громадянського суспільства та правової держави в Україні; проблеми верховенства права, демократії, законності й правопорядку; правове регулювання діяльності органів публічної влади, зокрема правоохоронних; питання відомчої нормотворчості та систематизації нормативно-правових актів; теоретико-методологічні засади юридичної діяльності й перспективи її розвитку; питання юридичної компаративістики як сучасного етапу генезису порівняльного правознавства в контексті постнекласичної науки; проблеми національної, цивільної та інформаційної безпеки України (Bondar, & Zavalnyi, 2014, p. 26).

Потребують доктринального осмислення, наприклад, проблеми взаємодії публічного і приватного права, механізмів збалансування публічних і приватних інтересів у контексті вимог верховенства права, особливості національного правового менталітету й стилю юридичного мислення загалом і регіональні відмінності, моделі та правила юридичної аргументації, їхні національні специфічні риси тощо (Koziubra, 2017, p. 6). Водночас світова інформаційна тенденція перевлаштування основних сфер суспільної дійсності, тривалий і складний процес переходу вітчизняного суспільства від пост-соціалістичного типу до моделі (концепції) сталого розвитку, а також практичні потреби, виклики новітнього етапу державно-правового розвитку в Україні зумовлюють актуальність дослідження теоретико-методологічних засад правової реформи. Потенційними напрямками розроблення теоретичного образу правової реформи є вивчення її сутності, змісту, ознак, філософії, ідеології, завдань, принципів, видів, функцій, суб'єктів, об'єкта, етапів, технології, ефективності здійснення, іноземного досвіду, співвідношення з іншими поняттями й категоріями загальнотеоретичного правознавства.

Багатоаспектність сутності правової реформи потребує комплексного дослідження. Саме з цього приводу нині постали важливі питання, від ефективного вирішення яких і залежить успішність реалізації правової реформи в нашій державі. Для характеристики правової реформи важливо визначити її місце в системі юридичних знань, окреслити теоретичний образ і висвітлити значення в загальному процесі пізнання державно-правових явищ та процесів. Завдання вітчизняної юридичної науки в галузі осмислення правової реформи полягає в тому, щоб узагальнити масив ґрунтовних знань, у якому мають знайти своє місце найконструктивніші ідеї та концепції, що пояснюють нововведення та зміни, які

відбуваються в Україні. Вивчати правову реформу необхідно не лише в межах недалекого минулого й майбутнього, а й з погляду конкретно-історичного уявлення про багатоаспектні процеси, що відбуваються в правовій системі, а також з позиції того, як це явище трактували в інші перехідні періоди розвитку державності та як його сприймають нині. Завдяки таким зіставленням можна здійснити переоцінювання наявних концепцій, а саме це може допомогти наблизитися до істини. Постає перспектива ширшого використання під час дослідження правової реформи загальнотеоретичних праць, підготовлених ученими різних історичних епох, а також представниками різних галузей наукового знання, чисельність яких істотно збільшилася в перехідні періоди поступу державності (Kryvytskyi, 2018, p. 37).

Початковим етапом розроблення теоретико-методологічних засад правової реформи є опрацювання, узагальнення та систематизація історіографії з цієї проблематики, тобто з'ясування стану й перспектив дослідження істотних, прогресивних правових змін, перевлаштування права як унікального та багатовимірного, складного і багатогранного соціокультурного феномену. Важливою складовою історіографії тематики правової реформи є наукові праці викладачів кафедр теорії держави та права НАВС різних історичних поколінь, присвячені реформаційним процесам у різних сферах суспільної дійсності. Слід акцентувати на тому, що специфіка соціального пізнання визначається передусім об'єктом пізнання, яким є динамічна соціальна дійсність із багатоманітністю явищ, складно переплетеними випадковими й закономірними зв'язками та суперечливими відносинами, у яких зрештою виявляються потреби й інтереси людей – представників різних соціальних груп. Тобто в об'єкті соціального пізнання опредмечується людська сутність; у цьому аспекті він незрівнянно більше «олюднений», порівняно з природними об'єктами, що не може не позначатися на розвитку пізнавального процесу та його результатах. Якщо до цього додати, що суб'єкт соціального наукового пізнання – дослідник-гуманітарій – не лише частина цього «олюдненого» об'єкта, тобто перебуває всередині нього, а й сам як особистість є носієм певного світогляду, особистісного та професійного досвіду, опосередкованого власними переконаннями і відповідною громадянською позицією, то можна дійти такого висновку: він значно більше привносить в образ об'єкта властивостей суб'єкта пізнання, ніж дослідник природних явищ і процесів. Попри всі намагання науковця-гуманітарія позбавитися або ж принаймні пом'якшити свою суб'єктивність, зокрема за допомогою притаманного соціально-гуманітарним наукам багатомірного, полісистемного підходу до аналізу об'єкта, досягти повної «стерильності» йому ніколи не вдасться.

Виражене особистісне ставлення до соціальної дійсності, яку пізнають, є однією зі специфічних властивостей соціального пізнання, що нині не піддає сумніву переважна більшість науковців. З огляду на це, беззастережне перенесення на соціально-гуманітарні науки критеріїв (стандартів) науковості, сформованих переважно на базі природничих (точних) наук, методологічно надто вразливе. Це стосується, зокрема, таких критеріїв, як об'єктивність, істина, можливість верифікації, стабільність здобутих знань тощо. Вони не цілком відповідають особливостям критеріїв наукового пізнання соціальної дійсності, що склалися в межах постнекласичної наукової раціональності (Koziubra, 2018, p. 7).

Зокрема, В. В. Копейчиков і В. С. Шилінгов осмислюють гуманістичні засади правової реформи, оскільки одним з головних її завдань є утвердження принципу гуманізму в усіх сферах правового регулювання суспільних відносин. Не менш важливим є правильне розуміння гуманізму, який не має нічого спільного ні з уседозволеністю, ні із всепрощенням, з позицією «що хочу, те й роблю». Дієвим корективом забезпечення справді гуманної поведінки громадянина та службової особи був і залишається основоположний етичний принцип: «роби так, щоб правило твоїх вчинків могло стати правилом вчинків усіх і кожного», або, що, по суті, те саме, «стався до інших так, як ти бажаєш, щоб ставилися до тебе». Гуманізм правової реформи прямо пов'язаний з гуманізмом законодавства, що має бути прийнято в процесі реформи та є одним з найважливіших її складових. Учені резюмують, що гуманістичні основи правової реформи виявляються також у забезпеченні правильного співвідношення закону із системою підзаконних нормативно-правових актів і неприпустимості його підміни цими актами, зокрема відомчими інструкціями (Koreichukov, & Shylinhov, 1990, p. 15-17).

Не втрачають актуальності критично об'єктивні судження В. В. Копейчикова про те, що Україну дедалі частіше згадують як «базис застою», де лише декларують перетворення, проте не проводять жодних значущих реформ. Закон України «Про формування місцевих органів влади і самоврядування» від 3 лютого 1994 року лише підтверджує такий висновок. Кожна реформа повинна мати наукове підґрунтя, а реформа державного управління – і поготів. Вона не може бути орієнтована на інтереси окремих осіб і груп незалежно від їхнього соціального статусу. Далекоглядність поглядів В. В. Копейчикова вражає своєю прогресивністю. Адже ще на стадії розроблення проекту чинної Конституції України науковець наполягав на ідеї створення місцевого самоврядування не як симбіозу державних органів з населенням, а повноцінної суспільної одиниці – громади, що на законних

засадах, за допомогою своїх самоврядних органів розв'язує нагальні потреби, задовольняє інтереси місцевих жителів. Ототожнення в одній організаційній структурі самоврядних і державних начал не зможе змінити суті речей, не дасть реформам із децентралізації повноцінно запрацювати. Крім аспектів правової реформи, В. В. Копейчиков вивчав юридичні питання реформаційних зрушень в інших інститутах суспільної дійсності, зокрема перетворення у сфері середньої та вищої освіти, господарської діяльності тощо (Kryvytskyi, 2017, p. 193-194).

Свою чергою С. Д. Гусарєв, поряд з іншим, досліджує актуальні питання реформування вітчизняної правової освіти (Husariev, 2001), юридичної діяльності (Husariev, 2005) та медичного законодавства (Husariev, 2017). Новий етап розвитку національної правової системи України передбачає здійснення комплексу реформаторських заходів, які узгоджувалися б із сучасними демократичними стандартами у сферах державного управління, законодавчої, правоохоронної діяльності тощо. Серед завдань, що постають на цьому шляху, уваги потребує піднесення на якісно новий рівень функціонування системи юридичної освіти. Аналізуючи проблематику стану розвитку юридичної освіти в Україні на початку ХХІ ст., учений стверджує, що за своїм змістом найактуальнішими є проблеми, що умовно можна диференціювати на такі групи: 1) проблеми забезпечення належного рівня професіоналізму науково-педагогічних кадрів й оптимальної кількості закладів вищої освіти юридичного профілю; 2) упровадження нових форм і методів навчання, критеріїв оцінювання в підготовці фахівців, змісту та якості юридичної освіти; 3) подальшої гуманізації, демократизації та практичної спрямованості навчання, а також доступності юридичної освіти. Використовуючи системний підхід у подоланні зазначених вище проблем, за методологічну вимогу слід обрати за основу положення, за яким реформу юридичної освіти необхідно розглядати як елемент правової реформи в Україні (Husariev, 2001, p. 38-41).

Заслужовують на увагу міркування С. Д. Гусарєва, що одна з відмітних рис сучасного стану правової системи України полягає в тому, що вона продовжує оновлюватися, переживати складні процеси й умови демократичної трансформації. Зі зміною політичних орієнтирів і перспектив державно-політичного життя відповідно змінилися правові перспективи та цінності, що змусило владу й суспільство стати на шлях реформ, творчих пошуків і сподівань. Водночас разом із тенденціями оновлення зберігаються елементи консерватизму, залишаються ті оцінки, уявлення та негативна практика, що визрівали на попередньому історичному етапі протягом років, перетворившись на спосіб життя, тип мислення.

Однією з визначальних причин повільного реформування суспільства є певне відставання правової системи, законодавства від його інтересів, невідповідність правової реформи потребам правового впливу на економічні, соціальні перетворення. Першопричиною такої неузгодженості є наявність суттєвих ідеологічних суперечностей між старим і новим типами правової системи, відсутність єдиного стратегічного напрямку в проведенні правових перетворень (Husariev, 2005, p. 271-274). Це виявляється в реформуванні медичного законодавства. Прийняття Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» від 19 жовтня 2017 року № 2168-VIII, у якому визначено порядок здійснення державної підтримки медичного обслуговування населення, отримало як схвальні, так і негативні оцінки в суспільстві, зокрема серед представників правничої науки, які досліджують проблеми медичного права. Таку неоднозначність ставлення до законодавчих змін учений пояснює різними чинниками, серед яких: надмірна тривалість реформ (політичної, економічної, правової) в Україні; низький рівень довіри громадян до реформаторського курсу влади, яка проголосила медичну реформу; радикальний характер трансформацій, запропонованих у реформі, внутрішнє несприйняття яких на психологічному рівні можна пояснити відсутністю адекватних ситуацій правових й економічних гарантій (Husariev, 2017, p. 14).

У контексті визначення впливу та значення інновацій під час реформування юридичної освіти А. М. Завальний зауважує, що задля створення ефективної моделі юридичної освіти необхідно враховувати інноваційні процеси, які відбуваються у світі. Крізь призму юридичної освіти інновацію можна аналізувати як систему змін, як процес і зрештою результат, тобто показник якості юридичної освіти. Інновації супроводжують людство протягом усієї історії його існування, тому безпосереднє акцентування уваги саме на такому підході під час побудови ефективної моделі юридичної освіти – на часі. Осмислення векторів реформування юридичної освіти в Україні передбачає визнання освітнього процесу таким, який має орієнтуватися не на передавання статичних знань, а передусім на формування технології роботи з правовою інформацією, на підставі чого майбутні юристи отримують компетентності для розв'язання практичних проблем у галузі професійної юридичної діяльності. Цей інноваційний процес має ґрунтуватися на формуванні компетентностей, що необхідні для досягнення успіху в мінливому й технологічно орієнтованому суспільстві (Zavalnyi, 2018, p. 126).

Окреме місце в реформаційному науковому доробку викладачів кафедри теорії держави та

права академії посідають питання історичних передумов запровадження, мети й моделей реалізації конституційно-правової реформи в Україні, її співвідношення з правовою політикою (Larcka, 2015, p. 49). Підбиваючи підсумки аналізу можливих моделей втілення конституційно-правової реформи в Україні, О. Я. Лапка стверджує, що чи не єдиним, найбільш дієвим способом її реалізації видається затвердження нової редакції Конституції України органом представницької установчої влади. Ним можуть бути Конституційні або Законодавчі збори (Асамблея). У Конституції України немає жодної згадки про орган установчої влади й можливість схваленням ним змін до Конституції, зокрема затвердження нової редакції Основного Закону (Larcka, 2011, p. 81). У межах конституційної реформи Н. П. Харченко пропонує здійснити уніфікацію основних «інформаційних понять», критеріїв розрізнення права на доступ до інформації, права на інформацію, права на свободу інформації тощо, а також визначити випадки обмеження цих прав як гарантій їх забезпечення (Kharchenko, 2015, p. 100).

Цінними науковими здобутками науково-педагогічних працівників кафедри теорії держави та права НАВС є праці, присвячені реформуванню правоохоронних органів, зокрема Національної поліції України. Імпонує позиція Н. І. Мозоль про те, що основним фактором реформування вітчизняних правоохоронних органів має бути дотримання прав і свобод людини та громадянина, оскільки стан їх забезпечення є найважливішою проблемою внутрішньої та зовнішньої політики переважної більшості держав сучасного світу (Mozol, 2014, p. 4). Водночас, на думку М. М. Пендюри, реформування Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади та внутрішнього сектору безпеки держави має відповідати європейським стандартам (Pendiura, 2017, p. 323).

Наукова новизна

За результатами проведеного дослідження вперше опрацьовано, узагальнено та систематизовано реформаційну проблематику в наукових працях викладачів кафедри теорії держави та права академії різних історичних поколінь, а також обґрунтовано, що вона є пріоритетним вектором науково-дослідної роботи цього підрозділу й важливою складовою історіографії правової реформи; удосконалено характеристику змісту й особливостей науково-дослідної роботи кафедри закладу вищої освіти та її значення в реалізації завдань сучасної вищої школи; набули подальшого розвитку наукові уявлення про стан й основні напрями науково-дослідної роботи кафедри теорії держави та права крізь призму сторічного поступу НАВС.

Висновки

На підставі висвітленого вище можна дійти таких висновків:

1. Науково-дослідна робота кафедри закладу вищої освіти є однією з ключових сфер її діяльності поряд з освітньою, методичною, виховною та іншими. Науково-дослідна робота кафедри – це один із провідних видів діяльності науково-педагогічних працівників закладу вищої освіти, що спрямована на пізнання та перетворення навколишньої дійсності за допомогою наукового інструментарію. Вона охоплює насамперед забезпечення високоефективної, якісної науково-дослідної та інноваційної діяльності кафедри через проведення її науково-педагогічними працівниками й здобувачами вищої освіти досліджень за затвердженими в установленому порядку напрямками розвитку науки і техніки.

2. Формування науково-дослідного потенціалу кафедри теорії держави та права безпосередньо й нерозривно пов'язано із становленням і сторічним поступом НАВС. За понад тридцятирічний період функціонування кафедри теорії держави та права академії перманентно знаходиться в процесі розвитку, самовдосконалення, вирішуючи різнопланові питання освітньо-методичного, наукового, кадрового й організаційного спрямування. Ураховуються не лише новітні досягнення загальнотеоретичної юридичної науки, постійні зміни чинного законодавства, а й розвиток соціально-політичного життя, правової політики держави, сучасні суспільні запити та пріоритети, новітні стандарти освіти, інші чинники загальносуспільного та відомчого рівнів. До основних векторів наукових досліджень кафедри теорії держави та права НАВС останніх років належать: актуальні питання виникнення, розвитку й функціонування держави та права, а також інших пов'язаних із ними явищ і процесів суспільної дійсності; проблеми прав людини та механізму їх забезпечення; теоретико-методологічні засади юридичної діяльності та перспективи її розвитку; питання юридичної компаративістики як сучасного етапу генезису порівняльного правознавства; проблеми національної, цивільної та інформаційної безпеки України тощо. Посилений науковий інтерес до теорії і практики проведення реформ обумовлений спробами раціонального управління суспільною динамікою.

3. Реформаційна проблематика посідає чільне місце в науковому доробку працівників кафедри теорії держави та права НАВС різних історичних генерацій, а їх предметна, переважно державно-правова, спрямованість обумовлена галузями знань і спеціальностями, за якими провадять освітню діяльність, відомчою приналежністю закладу вищої освіти, науковими традиціями та школами, що склалися і розвиваються в

академії. Наукові праці (монографії, статті, тези доповідей) викладачів кафедри теорії держави та права академії, що присвячені реформуванню державно-правових явищ і процесів, становлять важливий компонент історіографії правової реформи, тобто стану й перспектив розроблення цієї дослідницької тематики, творчий доробок і спадок окремих фахівців із цього приводу. Водночас рівень дослідженості певного феномену, зокрема правової реформи, потрібно

визначати не лише за кількістю присвячених йому публікацій, хоча й цей показник є значущим. Увага наукової спільноти до певного державно-правового явища трансформується в певний результат через «перехід кількості в якість». Не менш важливою є здатність вітчизняної юридичної науки переконливо відповісти на запитання стосовно сутності досліджуваного явища, його місця та ролі, будови, функцій у певній системі координат.

REFERENCES

- Bondar, Yu.M., & Zavalnyi, A.M. (2014). *Putivnyk po kafedri teorii derzhavy ta prava Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav* [Guide to the Department of Theory of State and Law of the National Academy of Internal Affairs]. S.D. Husariev (Eds.). Kyiv: Yevrop. un-t [in Ukrainian].
- Fedorenko, V. (2018). Konstytutsionalizm i revoliutsii [Constitutionalism and Revolution]. *Pravo Ukrainy, Law of Ukraine*, 4, 64-92. doi: <https://doi.org/10.33498/louu-2018-04-064> [in Ukrainian].
- Husariev, S.D. (2001). Aktualni problemy reformy pravovoi osvity v Ukraini [Actual problems of reform legal education in Ukraine]. *Visnyk Akademii pratsi i sotsialnykh vidnosyn Federatsii profspilok Ukrainy, Bulletin of the Academy of Labor and Social Relations of the Federation of Trade Unions of Ukraine*, 3(12), 38-41 [in Ukrainian].
- Husariev, S.D. (2005). *Yurydychna diialnist: metodolohichni ta teoretychni aspekty* [Legal activity: methodological and theoretical aspects]. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
- Husariev, S.D. (2017). Suchasne rozuminnia harantii u konteksti reformuvannia medychnoho zakonodavstva Ukrainy [Modernizing guarantees in the context of the reforming of the medical legislation of Ukraine]. *Naukovii visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, Scientific Herald of the National Academy of Internal Affairs*, 4(105), 13-27. Retrieved from <https://scientbul.naiu.kiev.ua/index.php/scientbul/article/view/695/699> [in Ukrainian].
- Ivanova, K.A., & Lantukh, A.P. (2019). Kafedra yak kreatyvnyi zasib realizatsii zavdan vyshchoi shkoly [The department as a creative means of implementation of the tasks of the higher school]. *Innovatsiina pedahohika, Innovative Pedagogy*, 9(1), 16-20. Retrieved from http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/9/part_1/5.pdf [in Ukrainian].
- Kharari, Yu.N. (2018). *Liudyna rozumna. Istoriia liudstva vid mynuloho do maibutnoho* [Sapiens. A Brief History of Humankind] (Ya. Lebedenko, Trans.). (2nd, ed., rev.). Kharkiv: Klub Simeinoho dozvillia [in Ukrainian].
- Kharchenko, N.P. (2015). Pravo na informatsiiu v umovakh konstytutsiinoi reform [The right to information in the context of constitutional reform]. *Aktualni pytannia konstytutsiinoho rozvytku nezaleznoi Ukrainy, Current issues of the constitutional development of independent Ukraine*: Proceedings of the Scientific and Practical Conference (pp. 99-100). Kyiv. Retrieved from <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/6779?locale=fr> [in Ukrainian].
- Kopeichikov, V., & Shylinhov, V. (1990). Humanistychni zasady pravovoi reformy: v chomu yikh sut? [Humanistic principles of legal reform: what is their essence?]. *Radianske pravo, Soviet law*, 6, 15-18 [in Ukrainian].
- Koziubra, M.I. (2017). Zahalnoteoretychne pravoznavstvo v umovakh suchasnykh hlobalizatsiinykh transformatsii [Jurisprudence within modern globalization processes]. *Naukovi zapysky NaUKMA, NaUKMA Research Papers*, 193, 3-11 [in Ukrainian].
- Koziubra, M.I. (2018). Pravoznavstvo, nauka, metodolohiia: evoliutsiia pidkhodiv do yikhnykh vzaiemozv'язkiv [Jurisprudence, science, methodology: evolution of approaches to their interconnections]. *Naukovi zapysky NaUKMA, NaUKMA Research Papers*, 1, 3-8. doi: <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2018.3-8> [in Ukrainian].
- Kryvytskyi, Yu. (2016). Pohliady P.P. Mykhailenka shchodo pytannia reformuvannia militsii (politsii) Ukrainy [The views of Petro Mikhaylenko to the question of reformation of militia (police) of Ukraine]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i parvo, Entrepreneurship, Economy and Law*, 4, 45-50. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_4_9 [in Ukrainian].
- Kryvytskyi, Yu.V. (2017). Problemy pravovoi reformy v naukovi spadshchyni akademika V.V. Kopeichykova [Problematic issues of legal reform in the scientific heritage of the academician V.V. Kopeichikov]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav, Scientific Herald of the National Academy of Internal Affairs*, 1(102), 187-196. Retrieved from <https://scientbul.naiu.kiev.ua/index.php/scientbul/article/view/32/27> [in Ukrainian].
- Kryvytskyi, Yu.V. (2018). Pravova reforma: teoretyko-prykladni vymiry aktualizatsii problemy [Legal reform: theoretical and applied dimensions actualization of the problem]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava, Journal of the Kyiv University of Law*, 3, 37-41. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2018_3_9 [in Ukrainian].
- Lapka, O.Ya. (2011). Konstytutsiino-pravova reforma v Ukraini: istorychni peredumovy zaprovadzhennia, meta ta modeli vtilennia [Constitutional and legal reform in Ukraine: historical conditions of the implementation, goals and process models]. *Visnyk Akademii pratsi i sotsialnykh vidnosyn Federatsii profesiinykh spilok Ukrainy, Bulletin of the Academy of Labor and Social Relations of the Federation of Trade Unions of Ukraine*, 4, 78-83 [in Ukrainian].

- Lapka, O.Ya. (2015). Pravova polityka ta konstytutsiino-pravova reforma yak yii stratehichniy napriamok [Legal policy and constitutional and legal reform as its strategic direction]. *Konstytutsiia Ukrainy: shliakhy vdoskonalennia, The Constitution of Ukraine: ways to improve: Proceedings of the Round Table* (pp. 47-50). Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav. Retrieved from https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/kmp/zbirnik_aterialiv_kruglogo_stolu_250615.pdf [in Ukrainian].
- Mozol, N.I. (2014). Priorytetni napriamy reformuvannia pravookhoronnykh orhaniv [Priority areas for law enforcement reform]. *Teoretyko-pravovi aspekty derzhavno-pravovoi reformy v Ukraini, Theoretical and legal aspects of state and legal reform in Ukraine: Proceedings of the Round Table* (pp. 4-6). Kyiv: Nats. akad. vnutr. sprav. Retrieved from <http://elar.naiu.kiev.ua/handle/123456789/11072> [in Ukrainian].
- Pendiura, M.M. (2017). Stan ta perspektyvy reformuvannia Natsionalnoi politsii yak tsentralnoho orhanu vykonavchoi vlady ta vnutrishnoho sektoru bezpeky derzhavy [Status and prospects of reforming the National Police as the central executive body and the internal security sector of the state]. *Stan ta perspektyvy reformuvannia sektoru bezpeky i oborony Ukrainy, Status and prospects of reforming the security and defense sector of Ukraine: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*. (Vol. 1), (pp. 323-325). Kyiv: Nats. akad. prokuratury Ukrainy [in Ukrainian].
- Somin, S.V. (2003). Kafedra [Department]. *Yurydychna entsyklopediia? Legal encyclopedia*. (Vols. 1-6). Y.S. Shemshuchenko (et al.). (Ed.). Kyiv: Ukr. entsyklopediia [in Ukrainian].
- Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu": vid 1 lyp. 2014 r. No. 1556-VII [Law of Ukraine "On Higher Education" from July 1, 2014, No. 1556-VII]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].
- Zavalnyi, A.M. (2018). Innovatsii yurydychnoi osvity: osmyslennia, vyklyky, perspektyvy [Innovations of legal education: conceptualization, challenges, perspectives]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrisnikh sprav, Scientific Herald of the National Academy of Internal Affairs*, 4(109), 113-132. Retrieved from <https://scientbul.naiu.kiev.ua/index.php/scientbul/article/view/976/987> [in Ukrainian].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Бондар Ю. М., Завальний А. М. Путівник по кафедрі теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ : наук.-довід. вид. / передм. С. Д. Гусарева. Київ : Європ. ун-т, 2014. 64 с.
- Федоренко В. Конституціоналізм і революції. *Право України*. 2018. № 4. С. 64–92. doi: <https://doi.org/10.33498/louu-2018-04-064>.
- Гусарев С. Д. Актуальні проблеми реформи правової освіти в Україні. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2001. № 3 (12). С. 38–41.
- Гусарев С. Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти : монографія. Київ : Знання, 2005. 375 с.
- Гусарев С. Д. Сучасне розуміння гарантій у контексті реформування медичного законодавства України. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 4 (105). С. 13–27. URL: <https://scientbul.naiu.kiev.ua/index.php/scientbul/article/view/695/699>.
- Іванова К. А., Лантух А. П. Кафедра як креативний засіб реалізації завдань вищої школи. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 9. Т. 1. С. 16–20. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/9/part_1/5.pdf.
- Харарі Ю. Н. Людина розумна. Історія людства від минулого до майбутнього / пер. з англ. Я. Лебеденка. 2-ге вид., випр. Харків : Клуб Сімейного дозвілля, 2018. 543 с.
- Харченко Н. П. Право на інформацію в умовах конституційної реформи. *Актуальні питання конституційного розвитку незалежної України* : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 25 черв. 2015 р.). Київ, 2015. С. 99–100. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/6779?locale=fr>.
- Копейчиков В., Шилінгов В. Гуманістичні засади правової реформи: в чому їх суть? *Радянське право*. 1990. № 6. С. 15–18.
- Козюбра М. І. Загальнотеоретичне правознавство в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Наукові записки НаУКМА*. 2017. Т. 193. С. 3–11. (Серія «Юридичні науки»).
- Козюбра М. І. Правознавство, наука, методологія: еволюція підходів до їхніх взаємозв'язків. *Наукові записки НаУКМА*. 2018. Т. 1. С. 3–8. (Серія «Юридичні науки»). doi: <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2018.3-8>.
- Кривицький Ю. Погляди П. П. Михайленка щодо питання реформування міліції (поліції) України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 4. С. 45–50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pgip_2016_4_9.
- Кривицький Ю. В. Проблеми правової реформи в науковій спадщині академіка В. В. Копейчикова. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (102). С. 187–196. URL: <https://scientbul.naiu.kiev.ua/index.php/scientbul/article/view/32/27>.
- Кривицький Ю. В. Правова реформа: теоретико-прикладні виміри актуалізації проблеми. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 3. С. 37–41. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkur_2018_3_9.
- Лапка О. Я. Конституційно-правова реформа в Україні: історичні передумови запровадження, мета та моделі втілення. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації професійних спілок України*. 2011. № 4. С. 78–83. (Серія «Право та державне управління»).
- Лапка О. Я. Правова політика та конституційно-правова реформа як її стратегічний напрямок. *Конституція України: шляхи вдосконалення* : зб. матеріалів круглого столу (Київ, 26 черв. 2015 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. С. 47–50. URL: https://www.naiu.kiev.ua/files/kafedru/kmp/zbirnik_aterialiv_kruglogo_stolu_250615.pdf.

- Мозоль Н. І. Пріоритетні напрями реформування правоохоронних органів. *Теоретико-правові аспекти державно-правової реформи в Україні* : зб. матеріалів круглого столу (Київ, 14 листоп. 2014 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2014. С. 4–6. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/handle/123456789/11072>.
- Пендюра М. М. Стан та перспективи реформування Національної поліції як центрального органу виконавчої влади та внутрішнього сектору безпеки держави. *Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24 листоп. 2017 р.) : у 2 т. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2017. Т. 1. С. 323–325.
- Сьомін С. В. Кафедра. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. / [редкол : Ю. С. Шемшученко (гол. редкол.) та ін.]. Київ : Укр. енциклопедія, 2003. Т. 5 : П–С. С. 68.
- Про вищу освіту : Закон України від 1 лип. 2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
- Завальний А. М. Інновації юридичної освіти: осмислення, виклики, перспективи. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 4 (109). С. 113–132. URL: <https://scientbul.naiu.kiev.ua/index.php/scientbul/article/view/976/987>.

Стаття надійшла до редколегії 12.01.2021

Kryvytskyi Yu. – Ph.D in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Theory of State and Law of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7063-4725>

Reformation Issues in the Scientific Works of Lecturer of the Department of Theory of State and Law of the National Academy of Internal Affairs

The **purpose** of the scientific article is to study, generalize and systematize the reformation issues in the scientific works of lecturer of the Department of Theory of State and Law of the National Academy of Internal Affairs as a priority of research work of this unit and an important component of historiography of legal reform. The **methodological** basis of scientific research is a set of philosophical, philosophical and scientific principles, principles of scientific knowledge, methodological approaches, general methods of thinking, philosophical, general and specific scientific methods, the use of which provided validity and reliability of research results and promising vectors development of the problems of reforms, their various images, dimensions and aspects in the scientific achievements of the staff of the Department of Theory of State and Law of the National Academy of Internal Affairs. The **scientific novelty** of the publication is the first time, processed, summarized and systematized reformation issues in scientific studies lecturer of the Department of Theory of State and Law of the National Academy of Internal Affairs of various historical generations and proved that it is a priority vector research of this unit and important component of the historiography of legal reform; improved the characteristics of the content and features of research work of the department of higher education and its importance in the implementation of the tasks of modern higher education; scientific ideas about the state and main directions of research work of the Department of Theory of State and Law through the prism of the century-old progress of the National Academy of Internal Affairs were further developed. The **conclusions** of the scientific article are as follows: research work of the department of higher education is one of the key areas of its activities, as the department is not just a certain number of research and teaching staff, but rather learning style, atmosphere of knowledge, motivational field scientific understanding of reality, the place of scientific research. The research work of the department is one of the leading activities of scientific and pedagogical workers of the institution of higher education, which is aimed at cognition and transformation of the surrounding reality with the help of scientific tools. The formation of research potential of the Department of Theory of State and Law is directly and inextricably linked with the formation and centuries-old progress of the National Academy of Internal Affairs. The main vectors of scientific research of the Department of Theory of State and Law of the National Academy of Internal Affairs in recent years include: current issues of origin, development and functioning of the state and law, as well as other related phenomena and processes of social reality; problems of human rights and the mechanism of their provision; theoretical and methodological principles of legal activity and prospects of its development; issues of legal comparative studies as a modern stage in the genesis of comparative jurisprudence; problems of national, civil and information security of Ukraine, etc. At the same time, life puts on the agenda a number of new issues that require doctrinal understanding, including fundamental and applied issues related to significant transformations, progressive changes in social relations and covered by the reformation issues. The latter occupies a prominent place in the scientific achievements of the Department of Theory of State and Law of the National Academy of Internal Affairs of different historical generations, and their subject, mostly state and legal, orientation is due to areas of knowledge and specialties in which educational activities are carried out traditions and schools that have developed and are developing in the academy. Scientific works of teachers of the Department of Theory of State and Law of the National Academy of Internal Affairs, devoted to the reform of state and legal phenomena and processes, are an important component of the historiography of legal reform.

Keywords: reform; reformation issues; legal reform; historiography; National Academy of Internal Affairs; Department of Theory of State and Law.